

Sisäministeriön selvitys pelastustoimen palvelujen ja talouden tila 2023

1058/02.00.02/2024

Turvallisuuden ja varautumisen lautakunta 15.02.2024 § 7

Lisätiedot	Pelastusjohtaja Markus Viitaniemi puh. 013 330 9161.
Päätösehdotus	<p>Pelastusjohtaja Viitaniemi Markus:</p> <p>Turvallisuuden ja varautumisen lautakunta merkitsee selvityksen tiedokseen.</p>
Päätös	Hyväksyttiin.
Selostus	<p>Järjestämislain 15 §:n mukaan sisäministeriö laatii vuosittain valtakunnallisen selvityksen, jossa arvioidaan tarpeita ja uhkia vastaavien pelastustoimen palvelujen toteutumista ja rahoituksen tason riittävyyttä. Selvityksessä hyödynnetään 13 §:ssä tarkoitettuja hyvinvointialueiden selvityksiä ja 14 §:ssä tarkoitettua aluehallintovirastojen asiantuntija-arviota. Lisäksi hyödynnetään sisäministeriön keväällä 2023 hyvinvointialueille toteutetun kyselyn aineistoa.</p> <p>Sisäministeriön laatiman selvityksen tarkoituksena on tuottaa lähtötilanteen tilannekuva pelastustoimen palveluiden toteumasta ja talouden tilasta pelastustoimen siirryttyä hyvinvointialueille. Selvitys perustuu vuoden 2022 kuntapohjaisiin tietoihin</p> <p>Selvitys sisältää sisäministeriön toimenpide-ehdotukset palveluiden parantamiseksi. Lisäksi sisäministeriö on antanut hyvinvointialueille selvityksen pohjalta toimenpidesuositukset:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Toiminnan uudistamista on jatkettava hyvinvointialueilla. 2. Onnettomuuksien määrää tulee vähentää tehokkaasti ja tulipalojen määrä tulee puolittaa vuoteen 2030 mennessä. Hyvinvointialueiden tulee onnettomuuksien ehkäisytyössä kiinnittää huomiota laadun ja vaikuttavuuden vahvistamiseen. 3. Hyvinvointialueiden tulee parantaa toimintavalmiutta alueella toimintaympäristönriskejä vastaavalle tasolle. 4. Hyvinvointialueiden pelastustoimien tulee varmistaa, että väestönsuojeluun varautumiseen kohdenneet resurssit ja osaaminen ovat riittävät ja suuntautuvatlakisäätteisten tehtävien toteuttamiseen. 5. Hyvinvointialueiden tulee kiinnittää erityistä huomiota pelastuslaitostentyöhyvinvointiin ja työturvallisuuteen. <p>Tiivistelmä selvityksestä:</p> <p>Palveluiden yhdenvertaista toteutumista arvioidaan mm. pelastustoiminnan toimintavalmiusajan osalta. Valtakunnallisesti todetaan</p>

palveluiden saatavuuden olevan yhdenmukaista, kun mitataan toimintavalmiusaikaa. Kaikilla alueilla riskiluokassa I ja II kiireellisten tehtävien saavuttaminen toteutuu alle 8 minuutissa, mitä voidaan pitää hyvänä tuloksena huomioiden miten suuria alueiden pinta-ala ja riskiluokituserot ovat. Myös riskialueella III jakauma alueiden välillä on varsin tasainen, ja kiireelliset tehtävät tavoitetaan noin 7–10 minuutin aikavälillä (mediaani). Ensimmäisen yksikön toimintavalmiusaika riskiluokissa I ja II on vuoden 2022 tietojen perusteella alle kahdeksan minuuttia jokaisella alueella (mediaani).

Toimintavalmiusajoissa on puutteita lähes kaikilla alueilla. Puutteita toimintavalmiusajoissa on määrällisesti eniten kasvavilla kaupunkialueilla.

Aluehallintovirasto on selvittänyt oman aineistonsa avulla ensimmäisen yksikön toimintavalmiusaikaa riskiruuuittain. Toimintavalmiudessa on havaittu merkittäviä puutteita (nk. ongelmaruudut). Ongelmaruudut, joissa toimintavalmiusajan toteutuminen on jäänyt tavoitteesta neljänä edellisenä kalenterivuonna (2019–2022) on valtakunnallisesti ollut yhteensä 161 ruutua. Ruudut sijoittuvat pääasiassa väestötiheydeltään tiiveimmin asutuille alueille. Aluehallintoviraston mukaan haasteet ensimmäisen yksikön toimintavalmiusajan tavoitteiden saavuttamisessa ovat mahdollisesti lisääntymässä kaupungistumisen vahvistuessa. Pohjois-Karjalan alueella näiden ongelmaruutujen lukumäärä on vaihdellut vuosittain 4-5 välillä.

Selvityksessä on todettu myös pelastushenkilöstön ikääntyminen ja fyysisen toimintakyvyn aleneminen vaikeuttavan toimintavalmiuden ylläpitämistä etenkin vaativien pelastustehtävien osalta.

Pelastustoimen ympäristövahinkojen torjuntavalmiuden tasossa on niin ikään puutteita useilla hyvinvointialueilla ja sammutusautojen keski-ikä on useilla alueilla keski-ikä yli 20 vuotta, mitä pidetään huolestuttavana kehityksenä.

Pelastustoimen palvelujen suunnittelu riskejä vastaavasti voidaan todeta olevan verrattain hyvin toteutettu päivittäisten onnettomuuksien osalta. Häiriötilanteiden ja poikkeusolojen riskianalyysojen laatimisessa on alueilla huomattavia puutteita. Tilanne on valtaosin seurausta pitkään jatkuneesta väestönsuojeluun ja väestönsuojeluun varautumisen resurssivajeesta.

Pelastustoimessa on yhteensä 5 783 päätoimista henkilöä, joista naisia on 7 % (499 henkilöä). Päätoimisista on määräaikaisia 12 % (698 henkilöä). Henkilöstöstä noin puolet sijoittuu ikäluokkiin 30–49 vuotta ja yli 50 vuotiaita on 29 %.

Päätoimisen pelastushenkilöstön saatavuudessa on merkittäviä haasteita valtakunnallisesti. Sisäministeriön selvityksen (2022) mukaan vuoteen 2030 mennessä tarvitaan noin 2 300 uutta pelastajaa ja vähintään 820 uutta sivutoimisia pelastajaa ja sopimuspalokuntalaista. Pelastusopiston koulutusmäärä ei ole vastannut tarvetta, joka on syntynyt eläköitymisten ja alalta poistujien lisäksi varallaolojärjestelyiden purkamisen seurauksena. Avoimna oleviin tehtäviin ei ole ollut riittävästi hakijoita. Pelastustoiminnan

palvelutason ylläpitämiseksi on jouduttu palkkaamaan epäpäteviä henkilöitä määräaikaisiin virkoihin. Pelastajien riittämätön määrä on riski pelastustoimen palvelutason ylläpitämiselle sekä laadukkaiden ja työturvallisten palveluiden tuottamiselle. Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella on vähennetty pelastustoimen ja ensihoidon yhteisiä moniammatillisia yksiköitä, jotta näissä yksiköissä työskennelleet pelastajat on voitu sijoittaa pelastustoimen yksiköihin.

Kaikki alueet ovat tunnistaneet sopimuspalokuntien keskeisen roolin pelastustoimen tehtävien ja palveluiden tuottamisessa. Etenkin harvaan asutuilla alueilla sivutoimisten ja sopimuspalokuntien rooli on merkittävä. Arvio sopimushenkilöstön määrästä vaihtelee 14 000 – 16 000 välillä. Hyvinvointialueiden selvityksistä käy kuitenkin ilmi, että yli puolella alueista sopimushenkilöstön määrä on riittämätön pelastustoiminnan palveluiden tuottamiseksi. Sopimus- ja/tai vapaaehtoishenkilöstön saatavuudessa on puutteita tai saatavuus on heikentynyt. Yksi esiin nostetuista haasteista oli sopimushenkilöstön osallistumisen heikkeneminen pelastustoiminnallisiin tehtäviin arkisin virka-aikana.

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa kiinnitetään huomiota työhyvinvoinnin kehittämiseen pelastustoimessa. Asia on nostettu esiin myös pelastustoimen valtakunnallisissa strategisissa tavoitteissa. Työhyvinvointi on tärkeä tekijä pelastustoimen veto- ja pitovoiman edistämässä. Lähes kaksikolmasosaa alueita seuraa työhyvinvointia säännöllisesti. Myös fyysisen toimintakyvyn edistämiseen on panostettu. Fyysisen toimintakyvyn seurantarekisteri on käytössä yli 90 % alueista. Joillakin alueilla hyvän fyysisen toimintakyvyn ylläpitäminen huomioidaan tehtäväkohtaisessa palkanosassa tai sopimushenkilöstön palkkioiden suuruudessa. Lisäksi alueet tukevat henkilöstönsä fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä mahdollistamalla työvuorojen aikana liikunnan esimerkiksi liikuntaseteleillä, liikunnanohjauksella ja tarjoamalla erilaisiin liikuntapaikkoihin vapaan pääsyn.

Yli kaksikolmasosaa alueista on ottanut käyttöön jälkipurkutoiminnan, jonka avulla kyetään purkamaan tehtävillä kohdattuja stressaavia tilanteita ja näin edistämään henkistä hyvinvointia. Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan pelastusalan työhyvinvointiin kiinnitetään erityistä huomiota. Pelastusalan postraumatyöpajojen jatkuminen varmistetaan.

Onnettomuuskehityksen seurannassa on eroja alueiden välillä. Myös seurannan aikajänne vaihtelee. Aluehallintovirasto valtakunnallisessa arviossaan toteaa, että onnettomuuskehityksen seurannan käytännöt tulee saattaa lainmukaiselle tasolle ja yhdenmukaistaa valtakunnallisesti.

Valvontatoiminnan suunnitelmallisuus on suhteellisen hyvällä tasolla valtakunnallisesti. Aluehallintovirasto nostaa asiantuntija-arviossaan esiin valvontatehtävien laadun, laillisuuden arvioinnin ja hyvän hallinnon toteutumisen kehittäminen kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi.

Pelastusviranomaisia koskee käyttövelvoite julkisen hallinnon turvallisuusverkon yhteisiin palveluihin sekä tietojärjestelmien sijoittamiseen turvallisuusverkkoon lain mukaisesti. Turvallisuusverkon palvelut luovat pelastustoimen eri organisaatioille yhteisen tietojenkäsittelyn perusympäristön palveluineen, joka täyttää korkean varautumisen ja turvallisuuden vaatimukset. Lain siirtymäsäännös velvoitti hyvinvointialueet ottamaan lain mukaisesti palvelut käyttöönsä 1.1.2023 sekä sijoittamaan pelastustoimintaan liittyvät uudet tietojärjestelmät turvallisuusverkkoon lain vaatimusten edellyttämällä tavalla. Noin kolmasosa hyvinvointialueiden pelastustoimista on ottanut turvallisuusverkon palvelut jatkuvaan käyttöön. Pohjois-Karjalassa siirryttiin turvallisuusverkon käyttäjäksi vuoden 2024 alusta lukien.

Pelastustoimen normaali vuosittainen investointitaso on ollut kunta-perusteisessa järjestelmässä yhteensä keskimäärin 28 miljoonaa euroa vuosina 2019–2021. Vuosittaiset investoinnit ovat olleet kyseisenä ajanjaksona keskimäärin 5,4 euroa/asukas. Investointituottoja ovat alueen pelastustoimet saaneet vuosien 2019–2021 aikana keskimäärin 13,9 miljoonaa euroa vuodessa. Investointiavustusta on myönnetty alueen pelastustoimille pääosin Palosuojelurahastosta ja öljysuojarahastosta. Vuonna 2022 pelastustoimen investointeja toteutui selkeästi aiempaa vähemmän, yhteensä 21 186 604 euroa. Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen investointien taso on ollut valtakunnallisen keskiarvon tuntumassa.

Hyvinvointialueiden taseinvestointiesitykset vuodelle 2024 olivat 9,8 euroa/asukas. Pohjois-Karjalan hyväksytyssä investointiohjelmassa pelastustoimen taseinvestoinnit ovat 8,2 euroa/asukas.

Sisäministeriön toteuttaman Pelastustoimen suorituskyky- ja suunnitteluperusteet -hankkeen (2020–2021) selvityksen mukaan pelastuslaitosten pelastuskalustoon oli kertynyt investointi- tai korjausvelkaa 41 miljoonan euron edestä vuoteen 2022 mennessä.

Hyvinvointialueiden pelastustoimen kokonaiskustannukset olivat yhteensä 487 698 295 euroa vuonna 2022. Kokonaiskustannuksissa huomioidaan henkilöstökustannukset, palvelujen ostot, aineet, tarvikkeet ja tavarat, avustukset, muut toimintakulut (sis. vuokrat), poistot sekä vyörytyskulut.

Hyvinvointialueen pelastustoimen keskimääräiset asukaskohtaiset kustannukset olivat 97 euroa. Asukaskohtaiset kustannukset vaihtelivat huomattavasti, sillä vaihtelua esiintyi Vantaa-Keravan 61 eurosta Kainuun 142 euroon. Pohjois-Karjala kuuluu kustannusvertailussa verrokkiryhmä viiteen (harva-alueiden pelastuslaitokset), joissa asukaskohtaiset pelastustoimen kustannukset vaihtelivat 107-142 euron välillä. Pohjois-Karjalan pelastustoimen kustannukset olivat 107 euroa/asukas, ryhmän keskiarvon ollessa 120 euroa/asukas.